

Asia Tekijänoikeuslain 25 d § soveltaminen valokuviiin

Hakija Turvallisuus- ja kemikaalivirasto

Annettu 23.5.2017

Tiivistelmä

Tukesin ylläpitämässä julkisessa markkinavalvontarekisterissä valokuvien käyttö oli luettavissa yleiseen turvallisuuteen liittyvien tehtävien suorittamiseksi. Tässä tehtävässään hakija sai valmistaa valokuvien kappaleita ja saattaa niitä yleisön saataviin korvauksetta tehtävänsä toteuttamisen edellyttämässä laajuudessa tekijänoikeuslain 25 d §:n mukaisesti. Hyvä tapa ei edellyttänyt valokuvaajan nimen ja lähteen mainitsemista.

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausuntoa siitä, voiko Turvallisuus- ja kemikaalivirasto (Tukes) tallentaa ja julkaista ilman oikeudenhaltijoiden suostumusta ja ilman korvausvelvollisuutta esimerkiksi tuotteen valmistajan verkkosivuilla olevia valokuvia tai muita Tukesin toiminnanharjoittajilta käyttöönsä saamia kuvia tuotteesta.
2. Tukes on markkinavalvontaviranomainen, jonka tehtäviin kuuluu valvoa muun muassa erilaisten tuotteiden ja laitteiden turvallisuutta ja vaatimuksenmukaisuutta. Turvallisuus- ja kemikaalivirastoista annetun lain mukaan Tukesin tehtävänä on valvoa ja edistää tuotteisiin, palveluihin ja tuotantojärjestelmiin liittyvää teknistä turvallisuutta ja vaatimuksenmukaisuutta, kuluttajaturvallisuutta ja kemikaaliturvallisuutta.
3. Laissa määrättyjä tehtäviä toteuttaessaan Tukes ylläpitää julkista markkinavalvontarekisteriä (Marek-rekisteri). Rekisteri sisältää tiedot tuotteista, joiden myyntiä tai markkinointia on rajoitettu Tukesin tekemillä päätöksillä viimeisen kolmen vuoden aikana. Rekisterissä ilmoitettavat tuotteet ovat osoittautuneet vaarallisiksi tai muuten merkittävästi niitä koskevien vaatimusten vastaisiksi. Rekisteriin kootaan myös takaisinvedot, markkinoilta

poistamiset ja turvallisuustiedotteet. Siinä on tiedot yli 800 vaarallisesta tai merkittävästi vaatimustenvastaisesta tuotteesta. Rekisteri on kaikkien käytettävissä osoitteessa <http://www.marek.tukes.fi/>.

4. Kirjallisten tuote- ja valmistajatietojen lisäksi siinä on myös yksityiskohtaiset tunnistetiedot valokuvineen. Tyypillisesti kuvat ovat Tukesin itsensä ottamia, mutta joissakin tapauksissa Tukesilla ei ole kohtalaisella vaivalla saatavissa käyttöönsä valokuvaa tuotteesta, koska Tukesilla ei ole käytettävissä kyseistä tuotetta. Lausuntopyyntö koskeekin tällaisia tilanteita.
5. Hakija kysyy, saako Marek-rekisteriin tallentaa ja siellä julkaista ilman oikeudenhaltijan suostumusta ja korvausvelvollisuutta esimerkiksi valmistajan verkkosivuilla olevia valokuvia tuotteesta tai toiminnanharjoittajan toimittamia kuvia, jos nimenomaista suostumusta kuvien julkaisemiseen rekisterissä ei ole oikeudenhaltijoilta onnistuttu saamaan.

VASTINEET

6. Lausuntopyyntöön ei ole annettu vastineita.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

7. Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.
8. Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen. Säännöksessä mainitaan esimerkkinä suojatuista teoksista muun muassa valokuvateos. Suomen tekijänoikeuslain mukaan valokuva voi saada suojaa tekijänoikeuslain 1 §:n mukaisena teoksena tai 49 a §:n mukaisena valokuvana.
9. Teosvalokuvien osalta tekijälle kuuluvista taloudellisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 2 §:ssä. Sen mukaan tekijänoikeus tuottaa, lain 2 luvussa säädetyin rajoituksin, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin muuttamattomana tai muutettuna, käännöksenä tai muunnelmana, toisessa kirjallisuus- tai taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen. Tekijänoikeuslain 2

§:n 2 momentin mukaan kappaleen valmistamisena pidetään myös teoksen siirtämistä laitteeseen, jolla se voidaan toisintaa.

10. Tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin mukaan teos saatetaan yleisön saataviin, kun se välitetään yleisölle johtimitse tai johtimitta, esitetään julkisesti tai kun sen kappale tarjotaan myytäväksi, vuokrattavaksi tai lainattavaksi taikka sitä muutoin levitetään yleisön keskuuteen tai näytetään julkisesti teknistä apuvälinettä käyttämättä.
11. Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään tekijänoikeuslain 3 §:ssä. Sen ensimmäisen momentin mukaan tekijän nimi on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappaleita tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin (ns. isyysoikeus). Säännöksen toisessa momentissa kielletään teoksen muuttaminen tekijän kirjallista tai taiteellista arvoa loukkaavalla tavalla tai teoksen saattaminen yleisön saataviin sanotuin tavoin loukkaavassa muodossa tai yhteydessä (ns. respektioikeus). Vastaavasti on tekijänoikeuslain 11 §:n 2 momentissa todettu, että kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos saatetaan yleisön saataviin lain 2 luvun rajoitussäännösten nojalla, tekijän nimi ja lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii.
12. Valokuvat, jotka eivät yllä teostasoon, saavat tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaista lähioikeudellista suojaa. Kyseisen lainkohdan mukaan valokuvaajalla on yksinomainen oikeus määrätä valokuvasta, muuttamattomana tai muutettuna, valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin. Sen sijaan hänellä ei ole oikeutta määrätä valokuvan kappaleiden valmistamisesta toisessa taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen kuten teosvalokuvan oikeuden haltijalla. Lisäksi tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaiseen valokuvaan sovelletaan tekijänoikeuslain 3 §:n 1 ja 2 momentin mukaisia moraalisia oikeuksia.
13. Tekijänoikeus syntyy aina teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijä voi kuitenkin luovuttaa oikeutensa kokonaan tai osittain. Tekijänoikeuden luovutusta koskevat yleiset säännökset ovat TekijäL 27—29 §:ssä. Tekijänoikeuslain 27 §:n mukaan tekijänoikeus voidaan, 3 §:n säännöksistä johtuvin rajoituksin, luovuttaa kokonaan tai osittain. Kappaleen luovutukseen ei sisälly tekijänoikeuden luovutus.
14. Tekijänoikeuslain 28 §:n mukaan ellei toisin ole sovittu, ei se, jolle tekijänoikeus on luovutettu, saa muuttaa teosta eikä luovuttaa oikeutta toiselle. Moraalisista oikeuksistaan tekijä voi 3 §:n 3

momentin mukaan luopua vain, jos kysymyksessä on laadultaan ja laajuudeltaan rajoitettu teoksen käyttäminen. Tämä säännös ei kuitenkaan koske tekijänoikeuslain 49 a §:n mukaista valokuvaa, joka ei ylitä teoskynnystä. Kohtuuttomia sopimusehtoja voidaan sovitella tekijänoikeuslain 29 § nojalla.

15. Tekijänoikeus on TekijäL 43 §:n 1 momentin mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta. Oikeus muuhun kuin teostasoon yltävään valokuvaan on TekijäL 49 a §:n 2 momentin mukaan voimassa, kunnes 50 vuotta on kulunut sen vuoden päättymisestä, jona kuva valmistettiin.

Tekijänoikeuslain 25 d §:n mukaisista rajoituksista

16. Tekijälle kuuluvaa yksinomaista oikeutta on rajoitettu lain 2 luvussa. Siellä asiakirjajulkisuutta ja oikeudenhoitoa koskevan tekijänoikeuslain 25 d §:n 2 momentin mukaan teosta saadaan käyttää oikeudenhoidon tai yleisen turvallisuuden vaatiessa. 3 momentin mukaan mm. edellä 2 momentin nojalla käytetystä teoksesta saadaan ottaa lainauksia 22 §:n mukaisesti. Lähioikeus-suojaa nauttavia valokuvia koskee erikseen 49 a §:n 3 momentti, jonka mukaan lain 49 a §:ssä tarkoitettuihin valokuviin sovelletaan vastaavasti, mitä 11 §:ssä, 12 §:n 1 ja 2 momentissa, 13 §:ssä, 14 §:n 1 ja 3 momentissa, 15, 16, 18, 20, 22 ja 25 §:ssä, 25 a §:n 1 ja 2 momentissa, 25 b, 25 d, 25 f —25 i ja 26 §:ssä säädetään. Tekijänoikeuksia on rajoitettu sosiaalisista, yhteiskunnallisista ja käytännöllisistä syistä. Yksinoikeuden rajoituksia on laintulkinnassa noudattavien periaatteiden mukaan tulkittava yleensä ahtaasti.
17. Sanotun 25 d § 2 momentin mukaan teosta siis saadaan käyttää oikeudenhoidon ja yleisen turvallisuuden vaatiessa. Vastaavasti lain 49 a §:n 3 momentin mukaan 49 a §:ssä tarkoitettuihin valokuviin sovelletaan, mitä 25 d §:ssä säädetään. Kyseinen 25 d § lisättiin tekijänoikeuslakiin vuonna 1995 voimaan tulleella lainmuutoksella (446/95).
18. Lain esitöissä 25 d §:n 2 momentin lisäämistä perusteltiin seuraavasti: "Oikeudenhoidon ja yleisen turvallisuuden taustalla olevat intressit ovat niin merkittäviä, ettei tekijänoikeuden tule olla niiden toteuttamisen esteenä." (HE 287/1994 vp, s. 32). "Ehdotuksen taloudelliset vaikutukset ovat tekijöiden kannalta vähäisiä. Oikeudenhoidon tai yleisen turvallisuuden edellyttämään teosten käyttöön ei tämän vuoksi ole tarpeen liittää korvausvelvollisuutta." (s. 33).

19. Hallituksen esityksessä todettiin lisäksi: "Pykälän 2 momentin mukaan oikeudenhoidon ja yleisen turvallisuuden vaatima teoksen käyttäminen on sallittua ilman tekijän suostumusta. Säännös soveltuu lainkäytöstä ja yleisestä turvallisuudesta vastaavien viranomaisten ja lakisääteisten toimielinten toiminnan lisäksi myös välimiesmenettelyyn. Se soveltuu myös hallintolainkäyttöön ja muuhun hallintomenettelyyn, jossa on kyse oikeudenhoidosta. Tällaista hallintomenettelyä on esimerkiksi viranomaisten valvontatehtävien hoitaminen. Teosten kappaleiden valmistaminen, levittäminen ja muu käyttö on säännöksen nojalla sallittua vain, jos se on välttämätöntä viranomaisten tai muiden lakisääteisten toimielinten oikeudenhoitoon tai yleiseen turvallisuuteen liittyvien tehtävien suorittamiseksi. Säännöksen salliman käytön laajuutta arvioitaessa on otettava huomioon myös tekijälle käytöstä aiheutuva haitta." (s. 75).
20. Tekijänoikeusneuvosto katsoi lausunnossaan TN 1995:17, että poliisin ampuma-aserekisteriin asekuvaan sai tallentaa ilman oikeudenhaltijoiden suostumusta ja ilman korvausvelvollisuutta esimerkiksi asealan lehtijulkaisuista otettuja aseiden valokuvia.

Analyysi ja johtopäätökset

21. Tekijänoikeusneuvosto on perehtynyt Marek-rekisterin sisältöön ja siellä oleviin valokuviiin. Kuten edellä on kerrottu, rekisteristä löytyy sekä aikajärjestyksessä että tuoteryhmittäin tiedot vaarallisista tuotteista. Päivämäärän, kirjallisten tuotetietojen, valmistajan ja toimenpiteen (yleensä markkinoilta poisto, palautusmenettely tai myyntikielto) lisäksi tuotteista on tuotteen tunnistamista edesauttava yksittäinen valokuva tietojen yhteydessä.
22. Tekijänoikeusneuvosto toteaa yleisesti, että jokaista rekisterissä olevaa tuotevalokuvaa ei voida katsoa tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitetuksi teokseksi. Kaikki kuvat eivät kokonaisuuksina ilmennä sillä tavoin kuvaajan tekemiä luovia valintoja niin, että ne nauttivat teossuojaa. Teossuojan ulkopuolelle jäävät kuvat saavat kuitenkin lähtökohtaisesti lähioikeudellista suojaa valokuvana tekijänoikeuslain 49 a §:n nojalla.
23. Toisin kuin tekijänoikeusneuvoston ratkaisussa TN 1995:17 nyt rekisterissä olevien valokuvien käyttö ei rajoitu vain viranomaisien sisäiseen käyttöön. Potentiaalista käyttäjäkuntaa ovat ainakin kaikki Suomessa asuvat ja tuotteiden turvallisuudesta kiinnostuneet henkilöt, jotka hakevat internetistä mahdollisesti vaa-

rallisiin tuotteisiin liittyvää viranomaistietoa. Yleisön piiri on tässä tapauksessa laajempi.

24. Mahdollisen käytön oikeudenhaltijalle aiheutuvaa haitan lisäksi tulee toisaalta ottaa huomioon oikeudenhoidon ja yleisen turvallisuuden taustalla olevat intressit. Ne voivat olla niin merkittäviä, ettei tekijänoikeuden tule olla niiden toteuttamisen esteenä. Haittaa arvioitaessa tulee ottaa huomioon se lähtökohta, etteivät kaikki rekisterissä olevat valokuvat ole rajoitussäännöksen nojalla sinne vietyjä, vaan hakijan kertomin tavoin kuvat ovat tyypillisesti hakijan itsensä ottamia.
25. Rajoitussäännöksen käyttö kokonaisuutena on siis itsessään rajoittunut vain pieneen määrään rekisterissä olevia valokuvia. Yksittäisten kuvien osalta hakija pyrkii hankkimaan kuvat toisijaisesti tuotteen valmistajilta. Tällöin mahdollisesti ilman oikeudenhaltijan suostumusta käytettävien valokuvien piiri pienenee entisestään. Pääsäännöisesti tuotteesta on vain yksi valokuva. Suuremmasta käyttäjäkunnasta huolimatta mahdollinen rajoitussäännöksen soveltaminen koskee vain pientä osaa rekisterissä olevista valokuvista ja useimmiten yksittäistä valokuvaa samaa tekijänoikeuden haltijaa koskien.
26. Rekisterissä esiintyvät valokuvat, jotka julkaistaan ilman tekijänoikeuden haltijan suostumusta, jäävät siis suhteessa määrältään vähäisiksi kuten niihin sisältyvä mahdollinen haittakin. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että yksittäisen kuvan julkaisemisen myötä myös mahdollisesti yksittäiselle tekijänoikeuden haltijalle aiheutuva haitta on vähäinen. Yksittäisen kuvan yhteydessä olevat tiedot kertovat omaa kieltään käyttäjille tuotteesta mahdollisesti aiheutuvasta vaarasta: sähköisku, tukehtuminen, muut ulkoiset vammat, palo ja vaaralliset aineet.
27. Viranomaisten kuten Tukesin valvontatehtävien hoitaminen on nimenomaisesti tekijänoikeuslain 25 d §:n 2 momentissa tarkoitettua hallintomenettelyä, ja kysymys on lisäksi yleiseen turvallisuuden liittyvien tehtävien suorittamisesta tuotevalvonnan ja siitä asianmukaisesti tiedottamisen keinoin. Yksittäisten valokuvien toisintaminen ja julkaiseminen Marek-rekisterissä on välttämätöntä viranomaisen oikeudenhoitoon ja yleiseen turvallisuuden liittyvien tehtävien suorittamiseksi.
28. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että Marek-rekisterin vaaralliseksi katsottuja tuotteita koskevan kuvaston ylläpitämiseksi saadaan valokuvista valmistaa kappaleita ja julkaista niitä rekisterin internetsivuilla tekijänoikeuslain 25 d §:n 2 momentin nojalla

ilman oikeudenhaltijoiden suostumusta ja ilman oikeudenhaltijoille maksettavia mahdollisia korvauksia. Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että Marek-rekisterin toimivuuden ja olemassaolon kannalta mainitun kaltainen valokuvien käyttö on välttämätöntä oikeudenhoitoon ja yleiseen turvallisuuteen liittyvien tehtävien suorittamiseksi.

29. Valokuvaajille ja mahdollisille muille oikeudenhaltijoille aiheutuva haitta jää vähäiseksi, sillä Marek-rekisterin muiden kuin viranomaisen itsensä ottamien tai valmistajan tai myyjän niille toimittamien kuvien käyttö tullaan rajoittamaan hakijan mukaan ainoastaan kuviin, joita viranomaisen ei voi itse ottaa tai edellä mainitut tahot eivät sille toimita. Edellä mainitut keinot ovat hakijan mukaan pääsääntöinen toimintatapa.
30. Tässä tapauksessa kun teosta käytetään yleisen turvallisuuden vaatiessa, ei teoksen tekijää ja lähdetä tarvitse mainita.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Pirjo Kontkanen, Olli Pitkänen, Ahti Vanttinen, Maria Rehbinder, Satu Kangas, Aku Toivonen, Tuula Hämäläinen, Anniina Dahlström, Jussi Mäkinen, Mari Lampenius ja Pekka Sipilä.